

ОТНОСНО ЕДНА АПОФЕНИЧНА ТРИВИАЛИЗАЦИЯ НА ЕТИКАТА

ИВАН МИКОВ

*Университет “Проф. д-р Асен Златаров” – Бургас
Институт за изследване на обществата и знанието, БАН*

i.mikov@web.de

ON AN APOPHENIC TRIVIALISATION OF ETHICS

IVAN MIKOV

*University “Prof. Dr. Assen Zlatarov” – Burgas
Institute for the Study of Societies and Knowledge, BAS*

Abstract

The aim of this paper is to outline the current trends and perspectives for the development of the cyberethics in Bulgaria. Some features of this branch of applied ethics that have emerged as a result of the latest technical innovations are traced. The controversial adoption of the Linux Kernel Contributor Code of Conduct is discussed in the light of the theoretical subdivision of the three digital worlds (Bolz) and of the growing worldwide expansion in the usage of mobile devices.

Keywords: cyberethics, code of conduct, GNU/Linux, Linux kernel

1. Морал под капака

„От следващата година започва спирането на производството и постъпателното изтегляне от пазара на 2,5 милиарда мобилни устройства, включващо всички модели таблети и смартфони.“ – Невероятността на подобно твърдение днес дори не ни оставя възможността да го осмислим в цялост, а непосредствено го препраща и сортира в графата *fake news*. Очевидно случила се е такава трансформация, при която вече не са никакъв шок фактите, сочени в статистиките. По последни данни на *Евростат* за 2017 г., 87% от домакинствата в Европейския съюз имат интернет достъп, сред тях

най-високо ниво бележи Холандия – 98%, а най-ниско България – 68%, където обаче също има нарастване от около 15% в сравнение с 2012 г. През миналата година повече от две трети (72 %) от хората в Европейския съюз са използвали интернет ежедневно, а други 8 % са го използвали поне веднъж седмично, което сочи че реално 80% към момента използват интернет редовно. Заедно с това за последните 5 години рязко нараства и използването на мобилен интернет (мобилен или безжична връзка), включващо употребата на преносим компютър или преносимо устройство. В рамките на ЕС през 2012 г. 36 % от хората на възраст между 16 и 74 години са използвали мобилно устройство за свързване към интернет. Данните за 2017 г. сочат, че този дял е нараснал почти двойно до 65 %, като най-често използваните мобилни устройства за свързване към интернет са смартфони и планшети. [Евростат, 2017]

Същественото в тази ежедневно препотвърждавана статистика е акцентът върху навлизането на мобилните устройства не просто като още един предмет за боравене със средата, но дори като „Предметът“, без който вече не можем. Това се демонстрира и в последните проучвания в САЩ, в които хората посочват онези неща, от които всеки би се отказал за сметка на своя смартфон, така между 45 и 55% от запитаните с готовност биха се отказали от вечеря в ресторант за период от 1 г., от един почивен ден всяка седмица или от пътуване и ваканция. Всеки 3 от 10 интервюирани дори биха спрели да се срещат с приятелите си. [1] Последното не би изненадало никой, за когото основополагащата мисъл в света на съвременните медии и свързаните с тях технологии гласи: „комуникация заради самата комуникация“ (Н. Болц).

Тези тенденции не са еднозначни. Простите цифри прикриват съществуването на едно вътрешно разслоение на социалното. Мащабните промени имат и вътрешно измерение, засягащо отношението към света. В своя анализ на тенденциите в прилагането на тези „многоцелеви машини“ Норберт Болц подразделя и дефинира трите дигитални свята или трите възможни позиции по отношение на компютрите в съвременното дигитализирано общество. [Bolz, 2007: 107] Те могат да бъдат обобщени по следния начин: първият, това е *светът на хакерите*, базиран на комплексността, на подлежащата в основата сложност на всяка програма, която обаче е разглеждана креативно като обект за подобрене и дебъгване. В него премахването на грешките е практическото „елиминиране на ‚шума‘, посредством метода на пробата и грешката“, а не някакъв специализиран анализ. Вторият, е *светът на компютърните техничари [Tüftler]*, манияци явяващи се „редукционисти с поялник в ръка“, свръхфиксиран в хардуера и машинния език. Сложността тук се свежда до материалната конфигурация на частите и тяхната взаимовръзка. Подобрието следователно може да се разбира само като усъвършенстване в посока на повишаване на производителността на машината. Към тази формулировка на Болц можем да добавим, че суперкомпютърът тук се явява сякаш като фетиш, идол за обожание и преклонение. Третият свят обаче е най-масовият, той е сферата на „наивния потребител“, който е просто един „консуматор на простотата“. Той не желае да знае нищо за програми и процесори, единственото което го вълнува и тревожи е животът в една лесна ползваемост на потребителския интерфейс, отразена в собствения му жизнен стил под смислово заредената констатация, че днес „сме се научили да приемаме нещата

с интерфейсна стойност“. Така в *света на ползвателя*, не просто се доверяват на повърхността и се отказват от търсенето на скрити същности, а се постига една задоволеност от даденото ни под формата на потребителски интерфейс, която същевременно е и съгласие, че не можем да знаем това, което се крие под капака – „потребителска илюзия, правеща незнанието контролируемо“. [Bolz, 2007: 108] Това отношение към компютъра функционира според Болц по същия начин, както и в случая с автомобила – човек може да шофира добре без непременно да знае как и какво точно го движи под капака. В този трети свят всичко е подчинено на възможността за употребата, за сметка на която се жертва дори разбирането, подменено със съгласието: „Всички живеем в доброволното робство на юзъра [...] човек се подчинява на това, което не разбира, за да го използва“ [Bolz, 2007: 108] Така изглежда, че в сблъсъка на световите на сложността със света на простотата последният печели решителна преднина, след като дори в областта на софтуера, за Болц, всичко отива към „опростяване и раздробяване“.

И все пак това светово и ценностно разделение по отношение на компютърната реалност по необходимост се запазва. Променена е само перспективата за видимостта му в социалното взаимодействие. Решителното за нейното самовъзпроизводство си остава експертността на хакерите и техничарите, чиято сфера на действие сякаш само бива замъглена, забулена. Тъкмо тук обаче ще се насочим към поставянето на едно питане, включващо моралната парадигма. До голяма степен днес тя е тривиализирана когато става въпрос за компютърна етика или за по-общото поле на киберетиката. Още от 50-те и 60-те години се появяват първите елементи, от които

впоследствие ще се развият най-различните съвети и предписания – от препоръките на нетикета, до кодексите и професионалното сертифициране на компютърните специалисти. Най-честият пример са силно прескрептивистките „Десет заповеди на компютърната етика“ (1992 г.), включени дори като образец за изработване на морални регулации в различни сфери, вкл. в постоянно актуалната област на компютърната сигурност. [Вж. Official (ISC)2 Guide, 2007: 75-80] Затова ще потърсим погледа към тази проблематика отдолунагоре, тръгвайки от един конкретен проблем.

В посочените дотук статистики за експанзията на „света на потребителя“ чрез масовизацията на мобилните устройства е скрит един факт, който всъщност показва нейната обусловеност. Според различни данни пазарът на смартфони и таблети към момента се доминира от устройства, използващи операционната система Android, разработвана от компанията Google и консорциумът Open Handset Alliance [2]. Техният дял към момента достига до 80% в световен мащаб, изпреварвайки значително конкуренцията от Apple и Microsoft. Фактите, обаче, които остават незабелязани за ежедневните потребители на „Андроид“, витаещи отвъд техния *интерфейсен свят*, са че тази операционна система (ОС) е с отворен код и е базирана на ядрото на Линукс. Допреди десетина години събитията в около GNU/Linux биха предизвикали вниманието предимно на компютърните ентузиасты, мисионери и защитници на свободния софтуер и отворения код. Сега обаче светът се променя именно с масовото разпространение на Линукс-базираните ОС [3]. Промяната се оказва особено видима в последните месеци с оглед на събития, които носеха центробежен заряд относно цялата общност около

Линукс с евентуалните технически, икономически и изглежда, не само косвено, социални последици от това.

В средата на септември 2018 г., в гореща тема на Интернет-медиите се превърна едно изявление в пощенския списък на разработчиците на Линукс-ядрото. Автор е не кой да е, а Линус Торвалдс, започнал разработката на ядрото като свой студентски проект през 1991 г. Торвалдс е движещата фигура не само в разработката, но и в цялостната концепция, първа и последна инстанция сред своите колеги, неслучайно получил в общността титлата „Доброволен пожизнен диктатор“ (Benevolent dictator for life/BDFL). На 16 септември, наред с чисто техническото съобщение за новата версия на ядрото, Торвалдс заявява своето намерение да се оттегли от проекта, поне временно. От обясненията си той достига до т.нар. от него момент „погледни се в огледалото“. Покрай последните задачи в проекта хора от общността изразяват несъгласие с начина му на комуникация и липсата на разбиране на събеседника, което се натрупвало с години. Имейлите, които той изпраща в процеса на работа до колегите му често съдържат обидни и нецензурни изрази, стигащи до неприемливи грубости. През годините някои от разработчиците дори биват отблъснати и напускат общността, а писмата му са ползвани за трениране на имейл-филтри, разпознаващи обиди (вж.: Cohen, 2018). Самият Торвалдс дълго време отчита това като своя специфика на общуване, която няма нужда да се променя, т.е. като част от неговия стил и образ в общността. „Моментът на огледалото“ обаче идва да покаже, вероятно с известна доза ирония, че той осъзнава, че всичко това „реално не е забавно“ и че действително игнорира „дълбоко вкоренени чувства в общността“, а проявяването в

годините неразбиране допринася за формирането на една „непрофесионална среда“. [Torvalds, 2018] Освен с личния момент на признатата грешка, извинението, заявеното желание за промяна, и поне временното му оттегляне, това е съпътствано и от един допълнителен елемент – включване на „Кодекс за поведение“ на разработчиците, в списъка с пачовете („кръпките“) на Линукс-ядрото.

Все пак това не е толкова голяма новост, от 2015 г. в тази общност на разработчиците има приет „Кодекс на конфликта“, като обща процедура за подаване на оплаквания, наречен така от Торвалдс, смятащ че подобни текстове не могат да регулират поведението и единствено водят до конфликти. Макар да приема Линукс за „социален проект“, приоритет като лидер в ръководството му на групата се явява единствено техническо съвършенство на кода и техническата квалификация и умения на разработчиците, в името на което моралните съображения само биха навредили. Съчувствието към онзи, направил грешка в кода, която може да доведе до срыв на милиарди устройства и инсталации, се явява почти одобрение и приемане на вредата, на бъга. За него т.нар. „професионално поведение“ се свежда до „фалшива учтивост, лъжи, офис политика и предателства, пасивна агресивност и модни думи“. [Cohen, 2018] Подобно отношение не е някаква изненада доколкото се корени в хакерската етика на индивидуализма. В трите години от прилагането на този по-скоро опит за кодекс липсва и особен ефект от него, което очевидно води до задълбочаването на проблемите в професионалната среда и последвалото през септември възобновяване на идеята за един цялостен „Кодекс за поведение“.

Първоначалните реакции към въвеждането на кодекса са разнопосочни. От одобрение до крайно отхвърляне, като при последните се стига до апофеничното привиждане в кодекса на най-разнообразни опасности – от загубата на автентичност и цензура до налагането на феминизма, мултикултурализма и други подобни идеологии на борците за социална справедливост (т.нар. *Social justice warriors*). [4] Общността на Линукс-разработчиците е подложена на предимно външни, но и на вътрешни атаки, като дори се стига до слуховете нейни членове да напуснат масово и да изтеглят своя код от проекта. Разбира се, изобщо не се стига до такова развитие и това остават само спекулации и развенчани митове [Vaughan-Nichols, 2018a]. Общността като цяло остава сплотена и запазва относително спокойствие в тази ситуация. Заменилият Торвалдс начело на Линукс Грег Кроа-Хартман провежда процеса по оформяне, обсъждане и промени в текста на кодекса до крайния му вариант. Той формулира и основните му цели. Според него, водени от стремежа да подпомогнат развитието на ядрото всяка година постъпват нови разработчици, които нямат „вграденото знание, дошло от дългите години опит“ и допускат определени грешки и пропуски. Част от обучението им се явява и „справянето със взаимодействието между хората и старанието да разберат базисните социални норми и цели“, които всички в общността споделят. Поради това приемането на кодекса показва, че всички хора, разработчици и отговорници по поддръжката, „ще бъдат третираны с уважение и достойнство“ и ще спомогнат за създаването на по-включваща среда“ за новопостъпилите.

Самият Торвалдс, въпреки резервите си, по-късно заявява, че се е оттеглил временно, за да не влияе върху дебатите по документа. На

22 октомври той се завръща отново начело на екипа, в деня на официалното приемане на кодекса, с което изглежда разногласията са преодолени. [5]

Каква обаче е етичeskата перспектива тук. Самият кодекс представлява един недълъг текст, базиран на други документи, свързани с моралната регулация на поведението [6]. Към него има добавена и коментарна част, в която са разяснени допълнително някои от основните положения. В текста липсват по-конкретни предписания, прескриптивната част е заменена с елементи по-скоро препращащи към „кредото“ на разработчика. В тях се заявява готовност за създаване на „приемаща среда“, запазване на достойнството на другия, избягването на обидни и дискриминационни коментари и квалификации по възрастов, здравен, етнически, полов и др. признаци. Важен елемент е извеждането в интерпретативната част на образа на лидерите в общността (отговорниците за поддръжката), които имат отговорността да водят другите с личен пример, т.е. да служат като модел за останалите. Те не следва да действат като „вътрешна полиция“ по линията на никакви ограничения, защото регулацията е задача на всеки един член, в онази част от общността, в която е активен. Основните принципи, изведени в документа са концентрирани върху такива категории като „уважение“, „емпатия“, „включване“. Засилен е и акцентът върху „качеството“ на разработките, като професионалното съвършенство е водеща ценност. Сред негативните феномени в поведението са посочени „тролване“, обиди, включително на сексуална основа, унижаване, изнасяне на лична информация и други форми на непрофесионално поведение. [The Linux Kernel, 2018] За прилагането на кодекса и разглеждането на

жалби по него е обособен „Етически комитет“, който заменя в тази роля „Техническия съвещателен борд“ на фондацията „Линукс“. В него освен вътрешните членове е включен и външен експерт в ролята на консултант. Един специфичен момент е това, че самият кодекс е включен в дървото с изходния код на Линукс-ядрото, заедно с чисто техническите му компоненти, което означава че и нарушенията по него следва да бъдат докладвани така, както се докладват софтуерни грешки, бъгове. Това приравняване на морално и техническо идва да покаже, че първото е също толкова съществено за „добрия“ програмен код, колкото и последното, а целта на общността е тъкмо това „техническо съвършенство“. Това е и особено признание, че света на техниката не е ценностно неутрален, въпреки всичко. С други думи, ако перифразираме понятието за „екотехния“ на Ж.-Л. Нанси, тук имаме един общ свят на „етос-техния“.

В добавка към този казус и по същото време ръководителят на проекта GNU Ричард Столман, другата голяма фигура в света на свободния софтуер, обяви въвеждането на „Ръководство за доброжелателна комуникация“, което според него не следва да се разбира като кодекс, защото не е насочено към наказания, а е по-скоро насочване на хората към добронамерено общуване, преди още да е възникнал момента на „нарушаване“ на някакво правило. [Stallman, 2018] С това сякаш са положени условията на своеобразна „морална (р)еволуция“ в света на свободния софтуер и отворения код, който по подразбиране включва общности, ориентирани и изградени върху основни морални елементи като свободата и споделянето.

Показателни, от етическа гледна точка, тук са няколко момента. От една страна, проявена е типична общностна реакция към

кодификация на морала в ситуация на риск. Тогава, когато тя е заплашена от разпад, напускане на основни фигури, групата започва да се насочва към изясняването на собствените си ценности и принципи. Саморегулацията преминава първо през етапа на самоосъзнаването като единство (на групово ниво), което не винаги се случва в сферата на корпоративния морал, например. Несъмнено влияние върху това има и разрастването на общността. В малки групи координацията е по-лесноосъществима. В големите групи обаче се търсят и формалните елементи за насочване и ориентиране на поведението, с оглед на по-бързото взаимодействие, базирано на ясно формулирани правила. Наред с това професионализирането на средата води към същите решения. Линукс общността стартира като доброволческа и дълги години ядрото се разработва от програмистите в свободното им време, дори като хоби, без заплащане. По данни на фондация Линукс обаче за периода от 2012 до 2016 г., процентът на неплатените разработчици е спаднал от 14,6% до 7,7%. Това се обяснява основно с навлизането в разработката на големите корпорации като Intel, Samsung, Google, IBM, Red Hat, заплащащи на своите служители за участието в разработването на ядрото, като те също стават част от Линукс-общността. Оттук може да се търси обяснението за стремежа към професионализиране на поведението. Реакциите на Торвалдс през последните години против това всъщност показват, че общността сякаш още не е била осъзнала факта, че е надраснала самата себе си. Показателно е, обаче, че въпреки всички съображения и резерви, въпреки силния лидерски образ, общността сама стига до разбирането и волята за вътрешна регулация, т.е. тогава когато е била вътрешно готова.

В крайна сметка, недотам образно казано, сега в джоба си всеки има на своя Android смартфон/таблет едни 3,21 Кб морал. [7]

2. Бягащият хоризонт

На така зададения фон идва и въпросът за един възможен хоризонт пред българската етика, може би постоянно отдалечаващ се. Тук имам предвид по-специално полето на киберетиката в нейната професионална част. Често за този клон на приложната етика се използват различни определения и наименования, които всъщност се припокриват до голяма степен. Първоначално, през 70-те и 80-те години на 20 в., се използва терминът „компютърна етика“ (Уолтър Манър, Дебора Джонсън, Джеймс Мур), по-късно се появява „информационната етика“ (Робърт Хауптман, Рафаел Капуру), а и „Интернет етиката“. Тези изследователски полета обаче биха могли да се тълкуват като подобласти на по-общия клон на „киберетиката“, като нейни различни страни. [Вж.: Readings in Cyberethics, 2004: 1-2]

Струва ми се, че може да се каже, че тук има добри предпоставки за приложимостта ѝ в посоката на експертността. Изглежда за определени сектори от съвременната приложна етика у нас е трудно да намират ролята си в практиката на съответните специалисти, особено в областите, изискващи солидно финансиране и инфраструктура. Като пример може да се посочи неуспешните до момента опити за въвеждане и разработване на нанотехнологии в България. При тях всъщност става въпрос по-скоро за един вид „теоретична“ приложна етика, търсеща описания и влияния, които евентуално биха се появили и в българската научна и развойна дейност. Не така стои въпросът в сферата на компютърните

специалисти. Няколко са компонентите, които изглежда оказват специфично влияние в момента. От една страна, в последните години ИТ-сектора у нас се развива изключително динамично. Голяма роля тук има фактът, че България се обособява като топ локация за ИТ-аутсорсинг. Според данни от Българската аутсорсинг асоциация, делът на ИТ компаниите за 2017 г. е 47% от пазара, като се бележи ръст с 4% в сравнение с 2016 г. [8] Сред основните компоненти на това прогресивно развитие на аутсорсинга са ниските разходи, членството в Европейския съюз и владенето на чужди езици.

От друга страна, освен, че привлича много млади специалисти, поради сравнително високото заплащане за българския стандарт, ИТ сектора дава възможност и за развитието на собствено българските компании, наред с международните корпорации, действащи в България със свои дружества. За 2017 г., тенденциите в нарастването на печалбата тук се запазват като се отчита ръст в оборота от 19%. От топ 25 компаниите в технологичната индустрия 20 отчитат ръст на приходите и са увеличили броя на служителите си. Сред тези водещи компании около 1/3 са български фирми, които са и сред големите работодатели в този сектор. [Вж.: Запрянов, 2018] Като основен проблем обаче повечето мениджъри посочват липсата на достатъчно подготвени специализирани кадри, както и липсата на национална стратегия за технологичната индустрия [Пак там].

В този тренд, трябва да се обърне внимание на нивото на развитие на организационна култура в действащите у нас компании, което задава една възможна пресечна точка между проблемите на киберетиката и сферата на действие на бизнес етиката. Голяма част от международните корпорации имат функционираща етическа

структура, включваща етически кодекси, тренинги, политики. Те привнасят тази своя схема и в своите дружества, работещи у нас. Бихме могли дори да говорим в този смисъл дори за един своеобразен *аутсорсинг на моралното* в тази сфера. Не такава обаче е положението дори сред водещите български фирми, където масово липсват подобни политики, което идва да покаже само недостатъчно високото ниво на израстване на фирмената култура, което посочва една пресечна точка между киберетиката и бизнес етиката.

В този аспект може да се потърси ролята на киберетиката, но в смисъла на конкретизацията ѝ, на базата на дефиницията на Джеймс Мур, акцентираща върху това, че тя следва да действа във „вакуума на политиките“ и „концептуалния безпорядък“, където разбирането за влиянието на технологията е размито. [Moog, 1985: 266] Така тя би могла да се окаже функционална в няколко направления. От една страна, да допринесе за анализа на основните понятия, а от друга, да съдейства и спомогне за съответното формулиране и оправдаване на етически политики. Това би включвало както формулирането на кодекси, така и по-цялостни програми за обучение и стимулиране на служителите. Друг възможен елемент на етическо приложение, свързан с обучението, би могъл да включва разработването на казуси и прилагането на модели за вземане на решение (според локалния контекст, не чрез тяхното импортиране). Всичко това, разбира се, би било възможно и ефективно само при едно осъзнаване вътре в организацията на необходимостта от подобни инструменти и техники за координация и управление, изискващо известна степен на организационно израстване. Както впрочем се вижда в случая с общността на разработчиците на ядрото на Линукс. Не на последното

място в една бъдеща национална стратегия за развитието на технологичната индустрия у нас, би следвало да бъде включен и етическият компонент, при чието формулиране място трябва да има и етическата експертиза. В това струва ми се могат да се заключават някои от полетата за практическо приложение на киберетиката като един възможен хоризонт.

БЕЛЕЖКИ

[1] Според същите проучвания в момента в световен мащаб повече хора притежават клетъчен телефон, отколкото четка за зъби. Вж.: McLeod, 2018.

[2] Сред фирмите в Алианса влизат такива световни лидери като Sony, Dell, Intel, Google, Samsung Electronics, LG Electronics, T-Mobile, Nvidia и др.

[3] Линукс дистрибуциите са лидер сред операционните системи за сървъри и при суперкомпютрите. Освен от Google, те се използват също и от интернет-гигантите Amazon, PayPal, Ebay.

[4] Вж.: Vaughan-Nichols, 2018a. Дори критиците на Торвалдс признават, че обидите му са полово неутрални [Вж.: Cohen, 2018]

[5] Това става на конференцията Open Source Summit, в Единбро, 22-24.10.2018. [Вж. Vaughan-Nichols, 2018b].

[6] Кодексът се базира отчасти на *Contributor Covenant: A Code of Conduct for Open Source Projects*, приет от над 200 проекта като техен основен документ. (вж.: <https://www.contributor-covenant.org/>).

[7] Това е размерът на файла на кодекса за поведение в дървото с изходния код на ядрото на Линукс.

[8] В последната година растежът се отчита както от български издания, така и от международни, вкл. авторитетния *Financial Times*. Вж.: The Outsourcing Industry In Bulgaria Is Growing, More Than 40 000 People Are Employed in the Industry, from: <https://www.novinite.com/articles/190414/The+Outsourcing+Industry+In+Bulgaria+Is+Growing%2C+More+Than+40+000+People+Are+Employed+in+the+Industry;+Bulgaria+is+becoming+a+top+outsourcing+destination.> From: <https://infosourcebulgaria.com/bulgaria-is-becoming-a-top-outsourcing-destination/>

ЛИТЕРАТУРА

Запрянов, Й. 2018. Най-големите софтуерни компании: Островът на оптимизма. В: в-к *Капитал*, От:

https://www.capital.bg/biznes/kompanii/2018/07/13/3207986_softuer_ostrovut_na_optimizma/

Евростат, 2017. *Статистически данни за цифровата икономика и цифровото общество — домакинства и физически лица*. От:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals/bg

Bolz, N. 2007. *Das ABC der Medien*. Wilhelm Fink Verlag, Munchen.

Cohen, N. 2018. After Years of Abusive E-mails, the Creator of Linux Steps Aside. From: <https://www.newyorker.com/science/elements/after-years-of-abusive-e-mails-the-creator-of-linux-steps-aside>.

Kroah-Hartman, G. 2018. Linux 4.19. From: <https://lwn.net/Articles/769110/>

Moor, J. 1985. What Is Computer Ethics? In: *Metaphilosophy*, Vol. 16/4, pp. 266-275.

McLeod, B. 2018. *75+ Mobile Marketing Statistics for 2018 and Beyond*. From: <https://www.bluecorona.com/blog/mobile-marketing-statistics>

Official (ISC)2 Guide to the CISSP CBK, 2007. Eds. Tipton, H. and K. Henry, Auerbach Publications, New York.

Reading in Cyberethics. 2004. Eds. Spinello, R., H. Tavani. Sudbury, Jones & Bartlett Learning.

Stallman, R. 2018. GNU Kind Communications Guidelines. From: <https://www.gnu.org/philosophy/kind-communication.html>

Torvalds, L. 2018. Linux 4.19-Rc4 Released, An Apology, And A Maintainership Note. From: <https://lkml.org/lkml/2018/9/16/167>

The Linux Kernel, 2018. Contributor Covenant Code of Conduct. From: <https://www.kernel.org/doc/html/latest/process/code-of-conduct.html>

Vaughan-Nichols, S. 2018a. Linus Torvalds And Linux Code Of Conduct: 7 Myths Debunked. From: <https://www.zdnet.com/article/linus-torvalds-and-linux-code-of-conduct-myths/>

Vaughan-Nichols, S. 2018b. Revised Linux Code of Conduct is now officially part of Linux. From: <https://www.zdnet.com/article/revised-linux-code-of-conduct-is-now-officially-part-of-linux/>